

กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือ ในการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จังหวัดลำพูน

Driving process of the network among community enterprise groups: an effective tool for agricultural extension workers in Lamphun Province

ประยัด มโนพะเส้า^{1*}

Prayard Manopasao^{1*}

บทคัดย่อ: กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จังหวัดลำพูน เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อทราบถึงสถานการณ์ กระบวนการและปัจจัย ที่มีผลต่อการขับเคลื่อนงานส่งเสริม การเกษตรผ่านเครือข่ายการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปลำไยอบแห้งเนื้อสีทอง โดยประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ มีส่วนร่วม ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจำนวน 37 กลุ่ม ผลการศึกษาค้นพบว่า สถานการณ์ของ กลุ่มสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เป็นกลุ่มที่มีการดำเนินงานทั้งในระดับดี ปานกลางและต้องปรับปรุง ส่วนกระบวนการ ขับเคลื่อนงานส่งเสริมการเกษตรผ่านเครือข่ายการเรียนรู้ วิสาหกิจชุมชนมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1).การสร้างทีมวิจัยและ สร้างความเข้าใจร่วมกัน 2) ออกแบบและสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน 3) การวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มและเครือข่าย 4) การจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาเครือข่าย 5) การประชาสัมพันธ์แผนยุทธศาสตร์พัฒนาเครือข่าย และ 6) การดำเนินงาน ตามแผนยุทธศาสตร์พัฒนาเครือข่าย ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนงานส่งเสริมการเกษตรผ่านเครือข่ายการวิสาหกิจ ชุมชน แบ่งเป็น ปัจจัยภายในระดับกลุ่ม ปัจจัยภายในระดับเครือข่าย และปัจจัยภายนอกเครือข่าย

คำสำคัญ : เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน, เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร, แปรรูปลำไยอบแห้ง

ABSTRACT: The research aims to study the situations, processes and factors affecting the agricultural promotion work though the network of community enterprise groups producing processed dried golden longan in Lamphun Province. This research applied participatory action research as the main methodology. A total of 37 community groups were surveyed. The results of the study indicated that the situations of the network groups can be categorized into three levels: good, fair and needs improvement. The networking process among community enterprise groups contains six steps: 1) Forming the core research team and creating mutual understanding. 2) Designing and creating the action plan. 3) Analyzing the potential of the groups and networks. 4) Developing the network development strategic plan. 5) Conducting public hearing of the network development strategic plan. 6) Implementing the network development strategic plan. The factors that affected the agricultural promotion work though the network of community enterprise groups include those within a group, those within a network, and external factors outside the network.

Keywords: Network of community enterprises, Agricultural promotion officer, Dried longan

¹ สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและพัฒนาชนบท คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Major of Agriculture extension and Rural Development, Faculty of Agriculture, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200

* Corresponding author: prayardm789@gmail.com

บทนำ

จากนโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตร (2550) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรไว้หลายประการ ประกอบด้วย การเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ (educator) ให้คำแนะนำในการแก้ไขปัญหาพร้อมกับบุคคลเป้าหมาย (advisor) การเป็นผู้กระตุ้นให้เกษตรกรรู้จักปัญหาและพัฒนาตนเอง (stimulator) การเป็นผู้ประสานงาน (coordinator) เป็นผู้ให้บริการ (service) และเป็นผู้จัดการความรู้ทักษะประสบการณ์ (knowledge manager) โดยมีการส่งเสริมผ่านสถาบันเกษตรกร องค์กรเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชน สำหรับ วิสาหกิจชุมชน เป็นการรวมตัวกันของบุคคลที่อยู่ในชุมชนตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป ที่ทำการผลิตกิจการเหมือนกัน มีความประสงค์จะช่วยเหลือเกื้อกูลและแก้ไขปัญหาาร่วมกันในชุมชน และได้ยื่นจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 จังหวัดลำพูนมีวิสาหกิจชุมชนที่ยื่นขอจดทะเบียน ตัดยอด ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2551 จำนวน 924 แห่ง ในจำนวนนี้มีวิสาหกิจชุมชนที่มีกิจกรรมแปรรูปลำไยอบแห้งเนื้อสีทองอยู่ 88 แห่ง กระจายอยู่ทุกอำเภอ (สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน. 2550) ได้มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ต่อยอดมาจากกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และกลุ่มส่งเสริมอาชีพในจังหวัดลำพูน จำนวนไม่น้อย ที่มีประสบการณ์ในการอบแห้งลำไยเนื้อสีทองมาร่วม 10 ปี ทำให้มีความรู้ ความชำนาญ และทักษะในการปรับปรุงคุณภาพลำไยอบแห้งเนื้อสีทอง มีระบบและวิธีการผลิตที่หลากหลาย บางกลุ่มสามารถผลิตได้ถึงขั้นที่เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตลำไยอบแห้งเนื้อสีทองขึ้นก้าวน้ำ ผลผลิตนั้นได้มาตรฐานสินค้า อย. (อาหารและยา) มาตรฐาน GMP (Good Manufactory Practice) มาตรฐาน มผช. (มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน) การพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ ตลอดจนการจัดหาตลาดและแหล่งจำหน่าย ก่อให้เกิดรายได้ภายในกลุ่มและสามารถพึ่งพาตนเองได้ และได้รวมตัวกันจดทะเบียนเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปลำไยอบแห้งเนื้อ

สีทองอำเภอเมืองลำพูน เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2552 ซึ่งประกอบด้วยวิสาหกิจชุมชนจาก 6 ตำบล ในท้องที่อำเภอเมืองลำพูน จำนวน 37 วิสาหกิจชุมชน จำนวนสมาชิก 301 คน จำนวนเตาอบลำไยสีทอง 383 เตา (สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน, 2552) การที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีการทำงานร่วมกับเครือข่ายและใช้เครือข่ายเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ ดังนั้นการศึกษากระบวนการดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจังหวัดลำพูน ก็จะเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานส่งเสริมการเกษตร ผ่านองค์กรเกษตรกร สถาบันเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาสถานการณ์ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปลำไยอบแห้งเนื้อสีทอง กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นเครื่องมือในการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจังหวัดลำพูน และปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้ ได้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรสำนักงานเกษตรจังหวัดและอำเภอ ตำบล คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปลำไยอบแห้งเนื้อสีทอง ที่นักวิจัย ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการและหน่วยงานภาคี มีทีมวิจัย จำนวน 12 คน และกลุ่มเป้าหมายจำนวน 37 กลุ่ม มีการรวบรวมข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ และการเก็บข้อมูลแบบผสมผสานทั้ง การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การลงพื้นที่เข้าไปศึกษาชุมชน การสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก การสนทนากลุ่ม การฝึกอบรม การจัดสัมมนา การจัด

เวทีเรียนรู้ การสังเกต การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ การระดมสมอง การศึกษาดูงาน การประชุมที่มีวิจัย และมีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า แล้ววิเคราะห์ ข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive analysis) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) โดยการ จัดแยกประเภทข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่และมีการ วิเคราะห์แบบเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล (successive approximation) เพื่อแยกแยะจัดกลุ่ม ข้อมูล ทำหัวข้อ (outline), การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (grouping), การทำแผนที่ความคิด (mind mapping) มีการสรุปเนื้อหาผลการวิจัยเป็นการบรรยายประกอบ ตารางและรูปภาพ ซึ่งการวิจัยได้ดำเนินการในช่วง มกราคม 2553 - มกราคม 2555

ผลการศึกษา

สถานการณ์ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูป ลำไยอบแห้งเนื้อสีทอง

ผลการวิจัยพบว่ามีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชนแปรรูปลำไยอบแห้งเนื้อสีทอง จังหวัดลำพูน มีสมาชิกเครือข่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัยจำนวน 37 กลุ่ม ซึ่งมีการประเมินโดยใช้แบบประเมินศักยภาพ วิสาหกิจชุมชนของกรมส่งเสริมการเกษตรพบว่า เป็นกลุ่มที่มีการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนอยู่ ในระดับดีจำนวน 9 กลุ่ม สมาชิก 90 คน กลุ่มที่มีการ ประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 15 กลุ่ม สมาชิก 117 คน และกลุ่มการประเมิน ศักยภาพวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับปรับปรุง จำนวน 13 กลุ่ม สมาชิก 94 คน ซึ่งสถานการณ์ของกลุ่ม รายละเอียด ดัง Table 1

Table. The situation of golden dried longan community enterprise network

The level of the group	Strengths	Weaknesses	Opportunities	Limitations
A progress groups There are 9 groups. 90 members	- The Board of Directors has strengthened - The division of roles and functions - Have skills in production - Quality Products - Group activities on a regular basis	- Generally a person business - The group has many missions - A shortage of workers in the coring	- Have a source of product marketing - Have an opportunity to approach the capital - Have a communication within the group through a social network - Get support from outside agencies	- High production costs - The Raw materials are not available in areas such as Longan, fuel etc.

Table 1 The situation of golden dried longan community enterprise network (cont.)

The level of the group	Strengths	Weaknesses	Opportunities	Limitations
A Fair Level There are 15 groups. 117 members.	- The Board of Directors has strengthened - The division of roles and functions - Have skills in production	- poor quality products - Do not have regular activities - A shortage of workers in the coring	- Get support from outside agencies	- High production costs - The Raw materials are not available in areas such as Longan, fuel etc. - Do not have a source of product marketing
A need of improvement level There are 13 groups. 94 members.	- The Board of Directors - The establishment of the kinship group	- The Board does not break functionality - A poor quality product - Do not have regular activities - A shortage of workers in the coring	- Get support from outside agencies	- High production costs - The Raw materials are not available in areas - Do not have a source of product marketing - Do not have an opportunity to approach the capital

กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นเครื่องมือในการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

จากผลการทำวิจัยในกลุ่มเป้าหมาย พบว่ามีกระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรร่วมกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปลำไยอบแห้ง เนื้อสีทองในการผลิตอาหารให้เกิดมาตรฐานความปลอดภัย มี ขั้นตอนคือ 1).การสร้างทีมวิจัยและสร้างความเข้าใจร่วมกัน 2) ออกแบบและสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน 3) การวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มและเครือข่าย 4) การจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาเครือข่าย 5) การประชาสัมพันธ์แผนยุทธศาสตร์พัฒนาเครือข่าย และ 6) การดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์พัฒนาเครือข่าย โดยมีการผสมผสานทั้งในเรื่องจัดเวที

เรียนรู้ การอบรมการศึกษาดูงาน การวิจัยและพัฒนาภายในเครือข่าย การประมวลผลและสรุปบทเรียน การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ ส่งผลให้เครือข่ายมีแผนยุทธศาสตร์พัฒนาเครือข่ายในช่วง ปีตั้งแต่ปี 2010. 2013 ผู้นำและคณะกรรมการตลอดจนสมาชิกกลุ่ม มีการปรับเปลี่ยนวิธีคิด มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีทักษะในการประกอบอาชีพ มีการยอมรับวิทยาการใหม่ มีความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม การสร้างและพัฒนาทีมงาน การจัดการเงินทุน การจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ส่งผลให้สินค้าได้รับมาตรฐานองค์การอาหารและยา. อ.ย.. โรงเรือนได้รับมาตรฐาน GMP มีการวิจัยเตาอบลำไยสายพันธ์ 2011 และสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ในการศึกษาดูงานได้ รายละเอียดดัง Figure 1

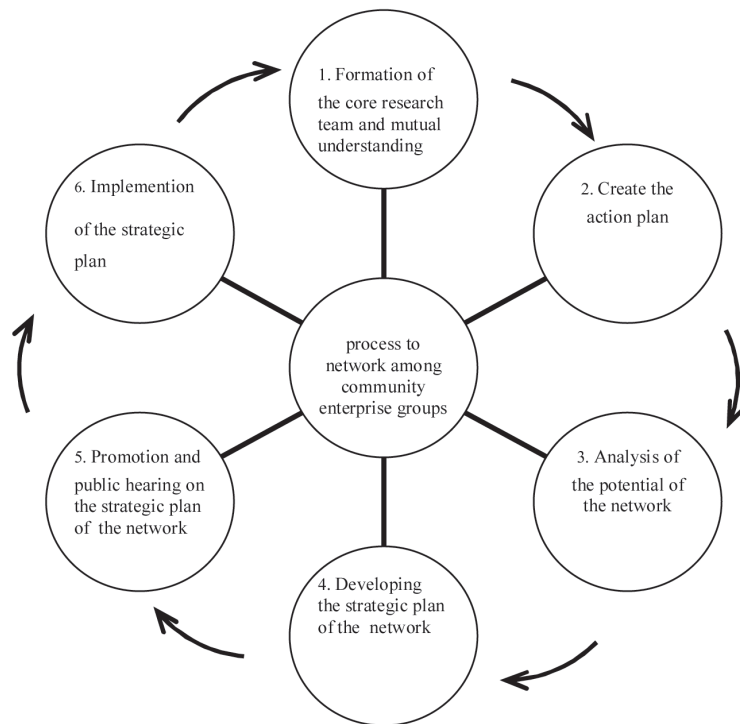

Figure 1 Process to network among community enterprise groups can be effective tool for agricultural extension worker.

ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นเครื่องมือในการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นเครื่องมือในการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแบ่งออกเป็น. ส่วนคือ ปัจจัยภายในระดับกลุ่มได้แก่ ความสามารถและบทบาทของผู้นำกลุ่ม เป้าหมายในการดำเนินงานของกลุ่ม ความเป็นเครือญาติภายในกลุ่ม และการร่วมมือภายในกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ ปัจจัยภายในระดับเครือข่าย ได้แก่

ศักยภาพของผู้นำ ความสามัคคีและความร่วมมือของสมาชิกเครือข่าย การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการดำเนินงานของเครือข่าย การกำหนดกติกาและระเบียบข้อบังคับของเครือข่าย การพบปะกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกเครือข่าย การสื่อสารข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึงภายในเครือข่าย วิทยุชุมชนของคณะกรรมการเครือข่าย และการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม สุดท้ายปัจจัยภายนอกเครือข่าย ได้แก่ นโยบายของภาครัฐ การสนับสนุนของทีมนักวิจัย การส่งเสริมและสนับสนุนของหน่วยงานภาคี รายละเอียดดัง Figure 2

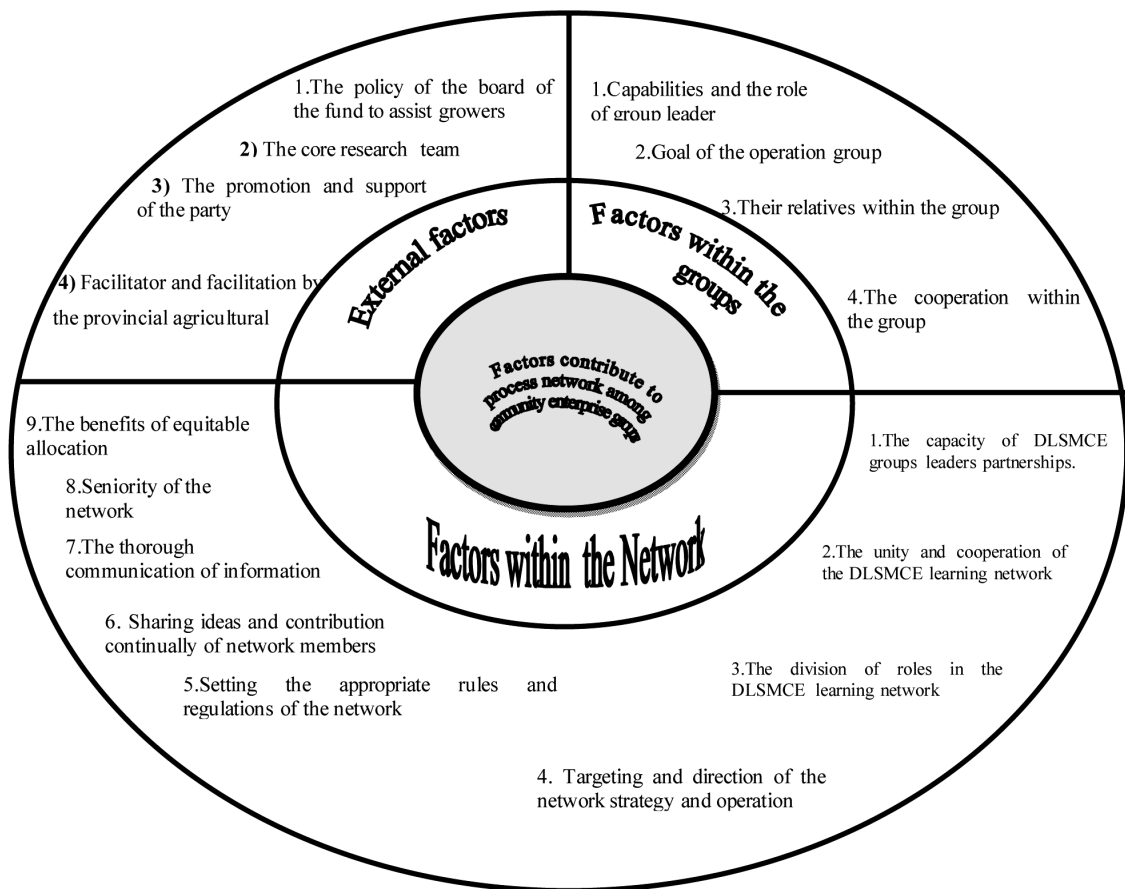

Figure 2 The Factors effecting to process to network among community enterprise groups can be effective tool for agricultural extension worker DLSMCE: Dried longan small and micro community enterprise.

วิจารณ์

ผลการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรร่วมกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีทั้งการสร้างทีมวิจัยและสร้างความเข้าใจร่วมกัน การออกแบบและสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มและเครือข่ายร่วมกันจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาเครือข่ายและการประชาสัมพันธ์แผนยุทธศาสตร์พัฒนาเครือข่าย ตลอดจนการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์พัฒนาเครือข่าย ซึ่งการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในปัจจุบัน ควรเน้นการทำงานผ่านเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายองค์กรเกษตรกร หรือ

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ซึ่งในเครือข่ายต่างๆ จะมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ในรูปของเครือข่ายการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้โดยเครือข่ายสังคมที่เป็นชุมชนนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ประสานการเรียนรู้ และผู้รู้ในชุมชน ซึ่งทำหน้าที่เป็น “แม่ข่าย” ในการขยายการเรียนรู้ของบุคคลและชุมชนออกไปในวงกว้าง ผู้ประสานการเรียนรู้เป็นบุคคลในชุมชน ซึ่งอาจมีสถานภาพที่หลากหลาย เช่น เป็นผู้นำชาวบ้าน ผู้นำทางศาสนา เป็นต้น ผู้ประสานการเรียนรู้นี้ทำหน้าที่ให้กระตุ้นให้บุคคลและชุมชนเกิดความใฝ่แสวงหาความรู้ เกิดการแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ส่วนผู้รู้ในชุมชนได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือผู้ที่ทรงไว้ซึ่ง

ความรู้ดั้งเดิม ที่สะสมมาภายในชุมชน ผู้ประสานการเรียนรู้ และผู้รู้ในชุมชนอาจเป็นบุคคลเดียวกันที่ทำหน้าที่ทั้งสองลักษณะ สอดคล้องกับ สนธยา. 2550. ที่ระบุว่าหลักสำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้คือการเรียนรู้ตลอดชีวิตควรเริ่มจากการมีส่วนร่วมของบุคคล องค์กรและชุมชนในการตระหนักถึงปัญหาและการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการส่งเสริมประสบการณ์ การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน จนทำให้เกิดการเรียนรู้ สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2538) ได้สรุปหลักการสำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

- 1). การกระตุ้นความคิด ความใฝ่แสวงหาความรู้ จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในการพัฒนา
- 2). การถ่ายทอด แลกเปลี่ยน การกระจายความรู้ทั้งในส่วนของวิทยากรสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ
- 3). การแลกเปลี่ยนข่าวสารกับหน่วยงานต่างๆ ของทั้งในภาครัฐและเอกชน
- 4). การระดมและประสานการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อการพัฒนาและลดความซ้ำซ้อน สูญเปล่าให้มากที่สุด การเรียนรู้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์มากขึ้นสำหรับบุคคลและความเจริญของชาติ ด้วยการเรียนรู้เป็นสื่อเชื่อมโยงกับข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้และทักษะซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จคือ การที่แต่ละบุคคลสามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือ ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ที่เหมาะสม เพื่อแก้ปัญหา และแสวงหาโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่วนเครือข่ายการเรียนรู้ก็เป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต เครือข่ายเป็นระบบการเชื่อมโยงระหว่างบุคคล หน่วยงาน องค์กร สถาบันเข้าด้วยกัน ทำให้สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ข้อมูลข่าวสาร ทรัพยากร ตลอดจนส่งเสริมการภารกิจให้มีผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งเครือข่ายของการเรียนรู้นี้กลายเป็นกลไกทางสังคมที่ทรงพลัง สอดคล้องกับ เสวี. 2546. กล่าวว่า วันนี้นับบทบาททำงานกับชาวบ้านนั้น เป็นทั้งผู้ก่อกระบวนการ (facilitator)

หรือผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการหลายคนเรียก “คุณอำนวย” กระบวนการที่สำคัญที่สุดคือ กระบวนการเรียนรู้ และเป็นผู้เชื่อมประสานหรือเร่งปฏิกิริยา (catalyst) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นนวัตกรรม จากการเชื่อมคน เชื่อมความคิด เชื่อมกิจกรรม เกิดกระบวนการพัฒนา เป็น “ช่างเชื่อม” ระหว่างผู้คน กลุ่ม องค์กรชุมชน และระหว่างคนหลายอาชีพ ทำให้เกิดเครือข่ายหลากหลายรูปแบบ เกิดประชาสังคม หรือกระบวนการทางสังคม เป็น “ผู้ประสานสิบทิศ” บทบาททั้ง เกิดขึ้นเพราะวันนี้ไม่ได้มีชุมชนหมู่บ้านเดียวๆ อีกต่อไป แต่มี “ขบวนการ” มี “เครือข่าย” เนื้อหาสาระของการพัฒนาจึงเป็นเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ เรื่องการปรับวิธีคิดและการตัดสินใจ เรื่องระบบการจัดการ และเรื่องการพัฒนา นโยบาย ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้เพราะ สมาชิกเครือข่ายมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานร่วมกัน เริ่มด้วยการกำหนดเป้าประสงค์ กำหนดกฎเกณฑ์ ทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม และแบ่งบทบาทหน้าที่กันทำ และทำบางอย่างร่วมกัน กิจกรรมสำคัญที่สุดที่เครือข่ายทุกเครือข่ายทำร่วมกัน คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารประสบการณ์ แล้วพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ทำให้ด้านหนึ่งหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน อีกด้านหนึ่งทำให้กิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะเป็นการประสานพลัง (synergy) เป็นการใช้ทรัพยากร ใช้พลังงาน อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการรณรงค์เรื่องต่างๆ ถ้าทำเป็นเครือข่ายจะได้ผลมากกว่า เงื่อนไขสำคัญของเครือข่าย คือ ต้องมีการติดต่อสัมพันธ์สื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างสมาชิก อาจมีผู้ประสาน ซึ่งเป็นบุคคลหรือกลุ่ม ซึ่งดำเนินกิจกรรมการประสาน แต่ไม่ใช่เป็นผู้ดำเนินการแทนสมาชิกเครือข่ายในทุกเรื่อง เครือข่ายอาจเป็นเครือข่ายแบบผสมผสานระหว่างสมาชิกที่แตกต่างกันในสถานภาพ เช่น เป็นผู้นำชุมชน ข้าราชการ นักธุรกิจ นักวิชาการ แต่เมื่อทุกคนมีเป้าหมายร่วมกันก็สามารถ

เป็นเครือข่ายได้ อีกแบบหนึ่ง คือ เครือข่ายขององค์กร หรือคนที่มีสถานภาพเดียวกัน อาชีพเดียวกัน ระดับเดียวกัน เช่น เกษตรกร นักวิจัย องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันวิจัยและพัฒนา

สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการขับเคลื่อนงาน ส่งเสริมการเกษตรโดยใช้เครือข่ายการเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำงานนั้น มีทั้งปัจจัยภายในระดับกลุ่ม ได้แก่ ความสามารถและบทบาทของผู้นำกลุ่ม เป้าหมาย ความร่วมมือและความเป็นเครือข่ายภายในกลุ่ม ปัจจัยภายในระดับเครือข่าย เช่น ศักยภาพของผู้นำ การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการดำเนินงาน ความสามัคคีและความร่วมมือของสมาชิกเครือข่าย การสื่อสารข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึงภายในเครือข่าย วิทยุชุมชนของคณะกรรมการเครือข่าย และการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม สุดท้ายปัจจัยภายนอกเครือข่าย ได้แก่ นโยบายของภาครัฐ การเสริมหนุนของทีมนักวิจัย การส่งเสริมและสนับสนุนของหน่วยงานภาคี ซึ่ง อนุวัฒน์. 2542. ได้ให้แนวคิด ว่า เครือข่ายการเรียนรู้เป็นกระบวนการ หรือกลไกที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยการแบ่งปันความรู้ และประสบการณ์ จึงมีปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมากมาย ลักษณะหรือรูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ไม่มีกฎเกณฑ์หรือหลักเกณฑ์ตายตัว ประชาชนต้องเรียนรู้จากกันและกัน จากความรู้ที่ได้จากที่อื่น แล้วขยายความรู้ให้ผู้อื่นทราบด้วย เป็นการช่วยให้เกิดการศึกษามากมาย สอดคล้องกับ ความต้องการของบุคคลเครือข่ายการเรียนรู้มีจุดเริ่มต้นที่สำคัญ คือ การมี “เวที” ที่จะเชื่อมโยงคนเข้าสู่วงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เครือข่ายการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน โดยก่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแก้ปัญหาร่วมกัน ทำให้คนในชุมชนมีโอกาสคิด วิเคราะห์หาสาเหตุ และแนวทางแก้ไข ทดลองปฏิบัติ และสรุปบทเรียนร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนสามารถยกระดับการเรียนรู้ในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ให้สูงขึ้นได้ นอกจากนี้ นิคม (2540) ระบุว่า ปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อกระบวนการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ คือระบบเครือข่าย ซึ่งเป็น

สภาพของความสัมพันธ์ของบุคคลจากวงแคบที่สุดนับจากตัวเราไปถึงวงกว้างเท่าที่พอนับได้ วงแคบที่สุดคือ วงของครอบครัว และวงกว้างที่สุดอาจนับถึงเผ่าพันธุ์ แต่ส่วนใหญ่การนับความสัมพันธ์ทางเครือญาติ มักนับในวงแคบมากกว่าวงกว้าง โดยเริ่มนับจากระดับความสัมพันธ์ของบุคคลในครัวเรือนเดียวกันก่อนการเรียนรู้ โดยเครือข่ายสังคม สอดคล้องกับ สีลาภรณ์ (2539) ที่ชี้ให้เห็นว่า เครือญาติเป็นเรื่องของระบบความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้อง ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ในรูปความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม โดยเริ่มต้นจากความสัมพันธ์ในครอบครัวก่อน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ขั้นต้นของมนุษย์ และความสัมพันธ์นี้เอง ก่อให้เกิดระบบเครือญาติขึ้น ในเมื่อทุกสังคมและทุกครอบครัวซึ่งสมาชิกมีความสัมพันธ์กับแต่ละสังคม ก็ทำให้ความสัมพันธ์ขยายตัวออกไปเป็นเครือข่าย สังคมกว้างขวางขึ้น ดังนั้นเครือญาติจึงเป็นที่รวมของบรรดาความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมที่เกี่ยวข้องกัน และกัญญามน. 2550. ระบุว่าปัจจัยที่มีผลต่อการที่ใช้เครือข่ายเป็นเครื่องมือในการทำงานมีอยู่หลายประการ คือ มีการจัดประชุมกลุ่มเพื่อหาแนวทางการปฏิบัติงานร่วมกัน จะสามารถเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ การให้ความร่วมมือในการเข้าเป็นพี่ปรึกษาเป็นสิ่งที่จะสามารถสร้างเครือข่ายได้ง่าย และการสร้างแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นต้องได้รับการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินงานภายใต้ข้อตกลงและการมีส่วนร่วมของชุมชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปลำไยอบแห้งเนื้อสีทองอำเภอเมืองลำพูน ต้องมีการปลูกฝังคุณธรรมภายในกลุ่ม ด้วยการรักษาคุณภาพสินค้าให้ได้อยู่เสมอ มีการจัดสรรผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างยุติธรรม การสร้างการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนทั้งสมาชิก เครือข่าย ชุมชน และหน่วยงานภาคี เพื่อเป็นการพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็งชุมชนในพื้นที่ มีการให้ความสำคัญโดยการพัฒนา

วิสาหกิจชุมชนเป็นหัวใจหลักในการพัฒนาชุมชนและควรกำหนดเป็นวาระของชุมชน ที่ออกแบบ วางแผน และกำหนดการพัฒนาที่ชัดเจน มีการประยุกต์ และขยายผล กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของชุมชนไปสู่การพัฒนาในกลุ่มอื่นๆในชุมชนต่อไป

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปลำไยอบแห้ง เนื้อสีทองอำเภอเมืองลำพูน ซึ่งมีแผนยุทธศาสตร์ การดำเนินงานของเครือข่าย ควรมีการดำเนินงานตามแผน และมีการประชุม พบปะหารือกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุง พัฒนา แก้ไขแผนพัฒนา ยุทธศาสตร์ของเครือข่าย และสามารถดำเนินการ กิจกรรมของเครือข่ายได้อย่างต่อเนื่อง แม้เสร็จสิ้น กระบวนการวิจัย ควรมีการขยายผลการพัฒนางาน ส่งเสริมการเกษตรอย่างนักวิจัยไปสู่งานอื่นๆ เพื่อเป็นการพัฒนางานให้เป็นระบบและมีความน่าเชื่อถือ โดยผ่านกระบวนการวิจัยและเป็นการพัฒนาทักษะใน การทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมให้กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม การเกษตรภายใต้ความร่วมมือของสถาบันการศึกษา

ทีมงานวิจัย ควรต้องมีการวางแผนและจัดทำ แผนการเรียนการสอน, Lesson plan. ในการทำแต่ละ กิจกรรมของงานวิจัยให้ชัดเจน มีการแบ่งบทบาท หน้าที่และต้องปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายและ สามารถแทนงานกันได้ มีความกระตือรือร้นในการ ทำงานร่วมกับชุมชน และต้องมีการสรุปประเมินผลใน การจัดกิจกรรมทุกครั้ง, AAR, After Action Review. เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป ให้ดีขึ้น และควรส่งผลการวิจัยแจ้งหน่วยงานภาคีที่ เกี่ยวข้อง องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น รวมทั้งสถาบัน การศึกษา และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานวิจัย เพื่อเป็นการต่อยอดจากผลการวิจัยให้เกิดประโยชน์ กับชุมชน ท้องถิ่น หน่วยงาน และประเทศชาติต่อไป

นักวิชาการหรือผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับงานวิสาหกิจ ชุมชน สามารถนำรูปแบบของผลการวิจัยไปปรับใช้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้และเป็นการ เพิ่มศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่มและเครือข่าย หน่วยงานภาคี ควรศึกษารูปแบบ และปัจจัยในการ ดำเนินงานวิจัยและพัฒนาเชิงบูรณาการของชุมชน

ภาคีต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อหารูปแบบแนวทางการ พัฒนาเชิงบูรณาการ และหน่วยงานที่รับผิดชอบ เกี่ยวกับ วิสาหกิจชุมชน ควรมีการขยายผลการพัฒนา งานส่งเสริมการเกษตรอย่างนักวิจัยไปสู่งานอื่นๆ เพื่อ เป็นการพัฒนางานให้เป็นระบบและมีความน่าเชื่อถือ โดยผ่านกระบวนการวิจัยและเป็นการพัฒนาทักษะใน การทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมให้กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม การเกษตรภายใต้ความร่วมมือของสถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาคี

คำขอบคุณ

ผู้วิจัย ขอขอบคุณ รศ.ดร.อารักษ์ โอภาสพัฒนกิจ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะกรรมการที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ ทีมงานวิจัย คณะกรรมการและสมาชิก เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปลำไยอบแห้งเนื้อสีทอง อำเภอเมืองลำพูน คุณบำรุง สังข์สว่าง เกษตรจังหวัด ลำพูน พร้อมทั้งครอบครัวของผู้วิจัย ที่มีส่วนช่วยให้ งานวิจัยสำเร็จลุล่วง ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2550. นโยบายกรมส่งเสริมการเกษตร. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, กรุงเทพฯ.
- กัญญามาน อินทว้าง. 2550. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนากระบวนการจัดการค้าขายบางระจัน จังหวัด สิงห์บุรี. ทุนเครือข่ายวิจัยตอนบน.
- นิคม ไชยวรรณ. 2540. โครงการวิจัย ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การขยายเกษตรกรรมยั่งยืนของแม่ทา รายงานวิจัย ฉบับสมบูรณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- เสรี พงศ์พิศ. 2546.ฐานคิดจากแผนแม่บทวิสาหกิจชุมชน. เจริญวิทย์การพิมพ์, กรุงเทพฯ.
- สีลาภรณ์ นาคทรพรพ. 2539. การศึกษากับการวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. การศึกษาเพื่อ การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- สุนิรัตน์ ดุ้ยดา. 2544. การอบแห้งลำไยแบบแกะเปลือกด้วย เครื่องอบแห้งแบบสลับทิศทางลมร้อน, วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการ หลังการเก็บเกี่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 96 หน้า.

สนธยา พลศรี.2550. เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน.

สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, กรุงเทพฯ.

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กระทรวง
เกษตรและสหกรณ์. 2549. มาตรฐานสินค้าเกษตรและ
อาหารแห่งชาติมกษ. 8-2549 เนื้อลำไยสดอบแห้ง.
โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด,
กรุงเทพฯ.

สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน. 2551. รายงานผลการดำเนินงาน
วิสาหกิจชุมชนจังหวัดลำพูน, เอกสารโรเนียว.

สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน. 2552. รายงานผลการยื่น
จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
อำเภอเมืองลำพูน, เอกสารโรเนียว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2538. เครือข่าย
การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. น 25-27.ใน:
รายงานการประชุมระดับชาติ ระหว่างวันที่ 30 มีนาคม.
1 เมษายน 2538. สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, กรุงเทพฯ.

อนุวัฒน์ ศุภชุตikul. 2542. Facilitator กับการเพิ่มประสิทธิภาพ
ของทีม. บริษัทดีไซร์ จำกัด, กรุงเทพฯ.